

BORÇKA İLÇE JANDARMA KOMUTANLIĞI NEZARETHANELERİ ZİYARETİ RAPORU

Rapor No:
2023/54

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulunun 26/12/2023 tarih ve 2023/1082 sayılı kararında oybirliği ile kabul edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
I. GİRİŞ	1
II. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER	2
III. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER	5
A. Değerlendirme	5
B. Tavsiyeler.....	5

KISALTMALAR

AIÖK	: Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi
BM	: Birleşmiş Milletler
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
cm	: Santimetre
km	: Kilometre
m²	: Metrekare
OPCAT	: İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol
para.	: Paragraf
TIHEK	: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
UÖM	: Ulusal Önleme Mekanizması

I. GİRİŞ

1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TIHEK); 20/4/2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek üzere kurulmuştur.

2. Türkiye, 14/9/2005 tarihinde İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolü (OPCAT) imzalamıştır. 2011 yılında onaylanarak yürürlüğe giren ve Türkiye açısından bağlayıcılık kazanan OPCAT'in 1'inci maddesine göre Protokolün amacı: *“bağımsız uluslararası ve ulusal organların, işkence ve diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezayı önlemek için, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretlerde bulunacağı bir sistem kurmaktır.”*

3. 6701 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının (1) bendi uyarınca OPCAT hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması (UÖM) olarak görev yapmak Kurumun görevleri arasında yer almaktadır. Kanun'un 2'nci maddesinin birinci fıkrasının (k) bendine göre UÖM: *“İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretler yapmak üzere oluşturulan sistemi”* ifade etmektedir.

4. Suç işlediği şüphesi, somut delillerin varlığı ile kuvvetle muhtemel olan kişinin kolluk kuvvetleri tarafından özgürlüğünden yoksun bırakılmasına ilişkin genel hükümler 4/11/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) yer almaktadır. CMK'nin 99'uncu maddesinde ise *“Gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethanelerin maddi koşulları, bu kişinin hangi görevlinin sorumluluğuna bırakılacağı, sağlık kontrolünün nasıl yapılacağı, gözaltı işlemlerine ilişkin kayıt ve defterlerin nasıl tutulacağı, gözaltına alınmanın başlangıcında ve bu tedbire son verildiğinde hangi tutanakların tutulacağı ve gözaltına alınan kişiye hangi belgelerin verileceği ile kolluk tarafından gerçekleştirilen yakalama işlemlerinin yürütülmesinde uyulacak kuralların yönetmelikle gösterileceği”* hükme bağlanmıştır.

5. 1/6/2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 4'üncü maddesine göre

nezarethaneler; “*şüpheli veya sanıkların haklarındaki işlemlerin tamamlanıp adli mercilere sevk edilinceye kadar bekletilmesi amacıyla yapılmış yerleri*” ifade etmektedir.

6. 6701 sayılı Kanun’un 9’uncu maddesinin birinci fıkrasının (j) bendinde, Kurumun özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin buldukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek görevini haiz olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda; özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin tutulduğu nezarethanelere ziyaretler düzenlemek TIHEK’in görev ve yetki alanı kapsamındadır.

7. Anılan görevin icrası kapsamında, 13/9/2023 tarihinde Borçka İlçe Jandarma Komutanlığı Nezarethanelerine **habersiz** bir ziyaret gerçekleştirilmiştir. Ziyaret Heyetinde; İnsan Hakları ve Eşitlik Uzman Yardımcıları ... ile Uzman Psikolog ... yer almıştır.

8. Ziyaret, Komutanlık yetkilileri ile yapılan ön görüşme ile başlamıştır. Görüşmede TIHEK’in UÖM kapsamındaki görev ve yetkileri, ziyaretin amacı ve yöntemi hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Görüşmenin ardından nezarethaneler incelenmiştir. Ziyaret sırasında nezarethanelerde tutulan¹ olmadığı görülmüştür. Ziyaret, Borçka İlçe Jandarma Komutanı ile yapılan son görüşmede Heyetin gözlem ve tespitlerinin iletilmesiyle sonlandırılmıştır.

9. Bu rapor, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu’nun 22/9/2022 tarihli ve 2022/662 sayılı kararı ve Başkanlık makamının 5/9/2023 tarihli ve 26431 sayılı oluruna istinaden 13/9/2023 tarihinde Borçka İlçe Jandarma Komutanlığına² gerçekleştirilen ziyaret neticesinde edinilen tespit, gözlem ve şikâyetlerin ulusal ve uluslararası normlar bağlamında değerlendirilmesini ihtiva etmektedir.

II. TESPİT, GÖZLEM VE GÖRÜŞMELER

10. Komutanlık binası 14/6/2012 tarihinde faaliyete başlamış olup şehir merkezindedir.

11. Binaya girişte engelli rampasının ya da engelli asansörünün bulunmadığı görülmüş, nezarethanelerin engelli bireyler için erişilebilir olmadığı değerlendirilmiştir.

12. Bodrum katta yer alan nezarethane karşılıklı 2 odadan oluşmaktadır. Odaların en ve boyu 297×520 cm, yükseklikleri 335 cm’dir.³ Komutanlık İdaresi ile yapılan görüşmede

¹ Nezarethanelerde bulunan özgürlüğünden mahrum bırakılanlar için kısaca “tutulan” ifadesi kullanılacaktır.

² Bundan sonra Komutanlık olarak ifade edilecektir.

³ Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı ceza veya Muamelelerin Önlenmesi Komitesi, AİÖK Standartları, CPT/Inf (92) 3, Para. 43: “*Bir polis hücresi (veya bir başka tür gözaltındaki kişinin / mahkûmun kalacağı yer) için makul büyüklüğün ne olduğu zor bir sorudur. Böyle bir değerlendirme yaparken göz önünde bulundurulması gereken birçok faktör vardır. Ancak CPT heyetleri bu konuda genel kuralları belirleme ihtiyacı hissetmişlerdir. Birkaç saatten daha uzun süreli kalışlar için tek kişilik polis hücrelerinin değerlendirilmesinde*

nezarethane odalarında tutulan sayısının genellikle az olduğu, tutulan sayısında yoğunluk yaşanması halinde Borçka İlçe Emniyet Müdürlüğü nezarethanelerinin kullanıldığı ifade edilmiştir.

13. Nezarethane odalarından biri kadın tutulanlara, diğeri erkek tutulanlara tahsis edilmiştir. Odaların girişinde hangi cinsiyete tahsis edildiğini gösteren tabelaların olduğu görülmüştür.

14. Odalar sağlam ve kalın demir parmaklıklara, yumuşak malzemeden yapılmış, yeterli büyüklükte ve sabitlenmiş 2 adet oturma ve uyuma alanına sahiptir.

15. Odalarda yeterli sayıda temiz battaniye ve yastık bulunduğu ve tutulanların kendilerine zarar vermesini önlemek adına battaniye kenarlarının sökülmüş olduğu görülmüştür.

16. Odaların aydınlatması koridorda bulunan led lambalar aracılığı ile sağlanmaktadır. Odaların içinde bulunan lambaların çalışmadığı görülmüş, pencerelerden yeteri kadar doğal ışık girmediği gözlemlenmiştir.

17. Nezarethane odalarında ısınma için tesisat bulunmamasıyla birlikte ısınmanın koridorda bulunan elektrikli ısıtıcı ile sağlandığı ve ihtiyaç durumunda yedek battaniye verildiği bilgisi alınmış, havalandırma için sineklik ve demir parmaklıklarla kapatılmış pencereler olduğu görülmüştür.

18. Odaların içerisinde yarım duvar ve kapı ile bölünmüş alanda birer adet tuvalet, lavabo ve banyo bulunmaktadır. Ancak söz konusu bölümlerde tutamaç vb. araçlar bulunmadığı, bu nedenle engelli bireylerin kullanımına uygun olmadıkları görülmüştür.

19. Tuvaletlerde sabun ve peçete gibi hijyen ürünlerinin mevcut olmadığı görülmüştür. Komutanlık İdaresi ile yapılan görüşmede hijyen ürünlerinin ihtiyaç durumunda tutulanlara verildiği bilgisi alınmıştır. Banyo ve lavabodaki musluklardan soğuk suyun aktığı ancak komutanlıkta sıcak su tesisatının bulunmamasından dolayı sıcak suya erişimin olmadığı anlaşılmıştır. Kamera kayıtlarının incelenmesi sırasında kamera açısının tuvalet ve duş alanını görmeyecek şekilde konumlandırıldığı tespit edilmiştir.

halen kullanılan (asgari standart değil, arzu edilen düzey olarak görülen) kriterler şunlardır: 7 metrekare civarında, duvarlar arasında 2 metre veya daha çok, tavan ile taban arasında 2.5 metre mesafe olan yerler.’’ CPT/Inf(2020)24 Türkiye Raporu, para.30: ‘‘CPT alıkonulan kişilerin genellikle çok sıkışık yerlerde tutulduğunu bir kez daha tespit etmiştir. Örneğin, ziyaret edilen bazı kurumlarda, 8m² büyüklüğündeki hücrelerde aynı anda üç kişi ve 9 m² büyüklüğündeki hücrelerde aynı anda dört kişinin kaldığı anlaşılmıştır. Komite, Türk makamlarının alıkonulan kişilerin gece boyunca tutulduğu tüm gözaltı hücrelerinde yeterli yaşam alanı olmasını sağlamak için gerekli adımları atması yönündeki tavsiyesini tekrarlamaktadır; 7 ile 9m² büyüklükteki hücrelerde aynı anda ikiden fazla kişi kalmamalıdır.’’

Bkz. CPT/Inf (2022)06 Romanya Raporu, para. 43.

20. Odalarda acil durum çağrı butonunun olmadığı görülmüştür. Komutanlık İdaresi ile yapılan görüşmede nezarethanede tutulan olduğu zaman personelin sürekli olarak nezarethane girişinde nöbet tuttuğu bilgisi alınmıştır.

21. Tutulanların içme suyu ihtiyacının sınırlama olmaksızın pet şişe sular ile sağlandığı; yemek ihtiyacının ise iâşe bedeli karşılığında temin edildiği ancak genel olarak yemeklerin tutulanların aileleri tarafından getirildiği, tutulanların talep etmesi halinde dışarıdan hazır gıda da alınabildiği bilgisi edinilmiştir.

22. Nezarethane oda ve koridorlarının temiz olduğu görülmüş, bu alanların temizliğinin günlük olarak yapıldığı bilgisi alınmıştır.

23. Acil tıbbî müdahale gereken durumlarda 112 Acil Çağrı Merkezinin aranarak ambulans çağrıldığı ve Cumhuriyet Savcısı talimatı doğrultusunda hareket edildiği ayrıca ilk yardım eğitimi alan personelin bulunduğu ifade edilmiştir.

24. Tutulanların ilaç kullanmaları gerektiğinde ilaçların görevli personel tarafından takip edildiği belirtilmiştir.

25. Komutanlıkta 1 avukat görüşme odası ve 1 ifade alma odası bulunduğu ancak bu odalarda fiziki ve teknik donanımın yetersiz olmasından dolayı asayiş tim odalarının kullanıldığı bilgisi edinilmiştir. Avukat görüşme odası olarak kullanılan odada kamera bulunduğu ve sesli kayıt aldığı bilgisi edinilmiştir. Komutanlık İdaresi tarafından görüntü ve ses kayıtlarının alındığı ancak izlenmediği ifade edilmiştir.

26. Koridorda Nezarethane Talimatnamesinin⁴ asılı olmadığı, Türkçe ve farklı dillerde (İngilizce, Fransızca, Almanca, Gürcüce ve Rusça) gözüaltına alınan şahısların haklarını gösteren bilgilendirme yazılarının olduğu görülmüştür.

27. Tutulan kişinin yabancı olması durumunda ilçede öğretmen olarak görev yapan bir kişinin tercüman olarak görevlendirildiği bilgisi edinilmiştir.

28. Nezarethaneye Alınanların Kaydına ait Defter incelenmiş, nezarethaneye giriş-çıkış saati, gözüaltına alınma nedeni, üst aramasında teslim edilen eşyaları, kişinin müdafii talep edip etmediği, haber verilmesini istediği yakını gibi hususların bazen deftere işlenmediği ve görevli Cumhuriyet Savcısının defter kontrolünün de düzenli olmadığı görülmüştür.

29. Komutanlığa ait 3 adet güvenlik kamerası mevcut olup bu kameralardan 1 tanesi girişte diğer 2 tanesi nezarethane odalarının olduğu bölümdedir. Heyet tarafından yapılan incelemede kameraların çalışır durumda olduğu, tutulanların buldukları alanın kamera ile izlendiğini belirten uyarı yazısının asılı olduğu, nezarethane odalarının kör nokta kalmayacak

⁴ Yakalama, Gözüaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği madde 25/5: “Nezarethane girişine, onaylanmış nezarethane talimatı asılır.”

şekilde 24 saat kayıt altına alındığı ve kayıtların sistemde geriye dönük olarak 30 gün süreyle saklandığı tespit edilmiştir. Heyet tarafından kamera kayıtları kontrol edilmiş olup herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır.

30. Komutanlık İdaresi ile yapılan görüşmede Komutanlık bünyesinde yeterli sayıda kadın ve erkek personelin bulunduğu, bu bağlamda personel ihtiyacının olmadığı bilgisi alınmıştır.

31. Komutanlıkta görevli personelin eğitim durumuna ilişkin yapılan görüşmede görevli personele İnsan Hakları Eğitimi ve Hassas Gruplara Mensup Bireylerle İletişim konulu hizmet içi eğitim verildiği bilgisi edinilmiştir.

III. DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER

A. Değerlendirme

32. TİHEK'in UÖM kapsamında yürüttüğü faaliyetlerinin temeli ziyaret edilen kurumlarla pozitif yönde geliştirilecek iletişim doğrultusunda iş birliği esasına dayanmaktadır. Komutanlık tarafından, Ziyaret Heyetinin bütün bölümler ile gerekli bilgi ve belgelere erişimi sağlanmıştır. Bu çerçevede, Komutanlık personelinin ziyaret esnasında gösterdiği iş birliğine açık tutumları Ziyaret Heyeti tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

B. Tavsiyeler

33. Komutanlığın girişine engelli bireylerin kullanımına uygun rampa yapılması,⁵

34. Nezarethane odalarında çalışmayan lambaların yenileri ile değiştirilmesi ve yeterince doğal ışık almadığı görülen nezarethane odalarında sorunun giderilmesi adına gerekli düzenlemelerin yapılması,⁶

⁵ BM Engelli Hakları Sözleşmesi madde 14: “Taraflar Devletler engelli kişiler eğer herhangi bir süreç sonunda özgürlüklerinden mahrum edildiyse; bunun diğer bireylerle eşit koşullar altında yapılmasını; engellilerin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak güvencelere sahip olmasını ve makul düzenlemeye ilişkin hükümler dâhil olmak üzere Sözleşme'nin hedefleri ve ilkeleriyle uyumlu muamele görmesini sağlar.”

⁶ AİÖK Standartları, CPT/İnf (2002) 13, para.47; “Bütün polis hücreleri, içinde bulundurulmuş kişi sayısına göre makul büyüklükte olmalı ve gerekli ışıklandırma (uyku süresi hariç, okumaya yetecek kadar ışık) ve havalandırma şartlarına sahip olmalıdır; tercihen hücrelerde doğal ışık olmalıdır.”

35. Nezarethanelerde engelli bireylere uygun banyo, tuvalet ve lavabonun bulunmadığı göz önüne alınarak engelli bireylerin kullanımına uygun makul düzenlemenin⁷ yapılması,

36. Komutanlıkta sıcak su tesisatının yapılmasına yönelik çalışmaların başlatılması,⁸

37. Nezarethane odalarında oluşabilecek acil bir durumu veya tutulanların sağlık durumlarında oluşabilecek ani gelişmeleri ve benzeri durumları daha iyi şekilde takip edebilmek için gerekli önlemler alınarak odalara acil durum butonlarının yerleştirilmesi,⁹

38. Nezarethane odalarının yer aldığı koridor duvarına Nezarethane Talimatnamesinin asılması,¹⁰

39. Yabancı uyruklu kişilerin gözaltına alınması halinde; ihtiyaç duymaları durumunda Artvin Adli Yargı İlk Derece Mahkemesi Adalet Komisyonu Başkanlığı tarafından her yıl düzenli yayınlanan tercüman listesinden tercüman çağırılması,

40. Komutanlıkta avukat görüşme odası olarak kullanılan odada bulunan kameranın, ses ve görüntü aldığı göz önüne alındığında; Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 21'inci maddesine göre: *“Şüpheli veya sanık vekâletname aranmaksızın müdafî ile her zaman ve konuşulanları başkalarının duymayacağı bir ortamda görüşebilir.”*¹¹ hükmü uyarınca her kolluk biriminde bulunması gereken müstakil avukat görüşme odasında uygun şartların altında sağlanması,

hususları tavsiye edilmektedir.

⁷ 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun madde 3/1/j: *“Makul düzenleme; engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve tedbirleri ifade eder.”*

⁸ Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi AİÖK Standartları, CPT/Inf/(2002) 9, para. 47.2. *“Polis nezaretindeki kişiler mahremiyete uygun şartlarda tuvalet imkânına ve yıkanmak için uygun şartlara sahip olmalıdır.”*

⁹ Avrupa Cezaevi Kuralları 18.2: *“Mahpusların personel ile gecikmeksizin irtibat kurmasını mümkün kılan bir alarm sistemi olmalıdır.”*, 52.4. *“Tüm mahpusların, gece de dâhil olmak üzere, günün her saatinde personel ile iletişim kurabilmesine imkân sağlanmalıdır.”*

¹⁰ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 25'inci maddesinin beşinci fıkrasına göre: *“Nezarethane girişine, onaylanmış nezarethane talimatı asılır.”*

¹¹ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği, madde 21.